

ЛІБЕРАЛЬНИЙ СОЦІАЛІЗМ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ: СИНТЕЗ ІДЕЙ СВОБОДИ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ

Геннадій Шипунов

кандидат політичних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка

Зародження концепції ліберального соціалізму відбувається в кінці XIX століття на стику соціалізованого лібералізму та соціалізму, який звільнився від марксизму [1]. Зауважимо, що вже тоді ліберальний соціалізм та соціальний лібералізм починають формувати, фактично, спільну ідеологічну конструкцію. Показовим тут, на нашу думку, є те, що один із провідних представників «нового лібералізму», британський мислитель Л. Т. Хобхауз визначав свій підхід саме як «ліберальний соціалізм» [4, с. 165, с. 172-174]¹.

Його вихідною теоретичною установкою (як і інших представників нової течії лібералізму, зокрема, Т. Х. Гріна, А. Маршалла) було переконання, що економічний розвиток провідних європейських держав сягнув наприкінці XIX століття такого рівня, що вони здатні забезпечити усім своїм громадянам гідне життя засобом централізованої державної політики, спрямованої на регулювання соціальної сфери та реалізацію соціальних програм з допомоги найбільш нужденним прошаркам суспільства. Відтак у праці «Лібералізм» (1911 р.) Л. Т. Хобхауз наполягає на необхідності доповнення ліберальної концепції економічної свободи соціалістичною концепцією економічної справедливості, оскільки система повної економічної свободи не в стані ефективно вирішити проблему бідності. За такої ситуації саме ліберальна держава повинна взяти на себе функцію гарантування не тільки економічної свободи, а й економічної справедливості, яку британський мислитель концептуалізує, зокрема, як «забезпечення усім нормальним членам суспільства необхідних засобів для створення за допомогою корисної праці матеріальних умов, необхідних для здорового та діяльного життя» [4, с. 184, с. 192].

Остаточне теоретичне обґрунтування та оформлення синтез основоположних ідей соціалізму і лібералізму отримав у 1920-х роках на тлі критичного осмислення радянського досвіду соціалістичного будівництва. Визначальну роль у розробці теорії «ліберального соціалізму» у цей період відіграв італійський мислитель і політичний діяч К. Росселлі, значний світоглядний вплив на якого справили ідеї Дж. Ст. Мілля, Е. Бернштейна та представників Фабіанського товариства [5, с. 59-60]. Конструюючи цю теорію, К. Росселлі виходив з необхідності комплексного переосмислення «соціалістичних методів з точки зору лібералізму» [2, с. 233]. Причому фундаментальний принцип такого перевизначення соціалізму полягав у відмові від марксизму, який він вважав пройденим етапом у розвитку соціалістичного руху. Доцільність цієї відмови К. Росселлі обґрунтовував тим, що притаманні для марксизму «економцентризм», «детермінізм» та «утопізм» виводили поза межі основної

¹ Значна ідеологічна подібність згаданих концепцій дає деяким дослідникам підстави вживати щодо них як тотожні поняття «ліберальний соціалізм» та «соціальний лібералізм» [6, с. 777-778]. На нашу думку, це не зовсім коректно, оскільки вони відображають існування дещо відмінних тенденцій в еволюції як лібералізму, так і соціалізму: ліберальний соціалізм є результатом перевизначення соціалізму крізь призму ідеологічних установок лібералізму (соціалізм, що інкорпорував принципи лібералізму); і, навпаки, соціальний лібералізм – це наслідок переосмислення лібералізму за допомогою базових ідеологічних засад соціалізму (лібералізм, що інкорпорував принципи соціалізму). Саме тому ідейно-теоретичні погляди Л. Т. Хобхауза правильніше класифікувати саме як «соціальний лібералізм», навіть попри те, що він послуговувався поняттям «ліберальний соціалізм».

уваги соціалізму проблему людини та її свободи, тим самим позбавляючи його морально-ціннісних основ [3, с. 100-102].

Центральною у концепції К. Росселлі є проблема поєднання ідей соціально-економічної справедливості та індивідуальної свободи. Їхній синтез, відповідно до його підходу, базується на приматі ідеї справедливості, забезпечення реалізації якої у суспільстві є гарантією індивідуальної свободи людини. «Свобода, якщо вона не супроводжується мінімумом економічної самостійності, звільненням від хворобливої неможливості забезпечити насущні потреби, не існує для окремого індивідуума, це чистісінька вигадка. В цьому разі індивідуум є рабом своїх злиднів, принижений своєю залежністю, і життя уявляється йому лише в одному аспекті та в одній ілюзії: у матеріальності», – зазначає К. Росселлі [3, с. 119-120].

Таким чином, на нашу думку, можна говорити про те, що формування теорій «ліберального соціалізму» та «соціального лібералізму» є однією з перших спроб створення концепції «третього шляху», тобто ідеологічної альтернативи як марксистко-ленінському (комуністичному), так і ліберальному (капіталістичному) проекту. Конструювання цієї альтернативи відбувалось на основі прагнення усунути крайнощі згаданих проектів. З одного боку, відповідно, подолати дегуманізацію та делібералізацію соціалізму, характерну для його марксистської версії; а з іншого боку, розв'язати проблему соціально-економічної незахищеності людини (економічної несправедливості) перед лицем необмеженої дії ліберального принципу *laissez-faire*. Основним механізмом вирішення цих завдань став синтез соціалістичної ідеї економічної справедливості та ліберальної ідеї свободи, який дав змогу соціалізму повернути до центру своєї уваги проблему людини та її свободи (осмислити її як вищу цінність), а лібералізму – усвідомити та обґрунтувати можливість втручання держави у економіку для забезпечення соціально-економічної справедливості в суспільстві як основи повноцінної реалізації свободи кожної окремої людини.

Список використаної літератури:

1. Канто-Спербер М. Философия либерального социализма [Електронний ресурс] / М. Канто-Спербер // Неприкосновенный запас. – 2004. – № 6 (38). – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2004/38/kanto1.html>.
2. Наумова Е. В поисках синтеза либерализма и социализма: Карло Росселли / Е. Наумова // Левые в Европе XX века: люди и идеи // Под ред. Н. Комоловой и В. Дамье. – М.: ИВИ РАН, 2001. – С. 227-256.
3. Росселли К. Либеральный социализм / К. Росселли; [пер. с итал. Л. Скалова]. – Рим: Mondo Operaio, 1989. – 179 с.
4. Hobhouse L. T. Liberalism / L. T. Hobhouse. – London: Oxford University Press, 1964. – 254 p.
5. Pugliese S. G. Carlo Rosselli: Socialist Heretic and Antifascist Exile / S. G. Pugliese. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1999. – 309 p.
6. Seaman J. W. L. T. Hobhouse and the Theory of “Social Liberalism” / J. W. Seaman // Canadian Journal of Political Science. – Dec., 1978. – Vol. 11, № 4. – P.777-801.